

TERMINOLOGIA MÂNTUIRII ÎN EPISTOLA LUI PAVEL CĂTRE ROMANI

Autor: Silviu Vaipan † | 11 ianuarie 2022

I. Introducere

Noul Testament, fiind scris în limba greacă, folosește cuvinte care evocă imagini și concepte specifice culturilor evreiești și greco-romane ale primelor secole de înainte și după Hristos. Așadar, ne așteptăm ca limbajul soteriologic din epistola către Romani, asupra căreia ne îndreptăm privirile în această lucrare, să aibă rădăcini, în principal, în Vechiul Testament, dar și în contextul cultural din care evreii primului secol făceau parte.

Întrebări care merită adresate pe această temă sunt: Care sunt termenii cheie folosiți în Romani ce fac parte din câmpul conceptual al „mântuirii”? Sunt aceștia identici între ei, având aceeași semnificație, sau folosește Pavel cuvinte diferite pentru a evidenția o paletă mai largă de nuanțe în ceea ce privește „mântuirea”? De asemenea, care sunt rădăcinile culturale a unora dintre cuvintele și metaforele folosite de apostol în Romani și cum au fost ele folosite de către Pavel în discursul său soteriologic?

În lucrarea de față vom încerca să răspundem pe scurt și în mod indirect acestor întrebări, ținând cont că o înțelegere a termenilor grecești poate îmbogăți cunoașterea despre planul mântuirii, în așa fel încât neclaritățile teologice să fie înlăturate, iar credinciosul să se bucure mai adânc de ceea ce a realizat Dumnezeu în Isus Hristos față de omenire. De foarte multe ori, tratarea superficială a Scripturii a dus la o subapreciere a Celui ce a inspirat-o, iar neînțelegerea teologiei mântuirii a dus la diferite confuzii și erori care au afectat negativ întregi comunități creștine. A căuta să ne apropiem cât mai mult de ceea ce Pavel a intenționat să transmită cititorilor săi în epistola către Romani se remarcă a fi de o importanță deosebită, iar aceasta presupune, mai înainte de orice altceva, o analiză semantico-teologică a termenilor utilizați în epistolă. Parcursul deslușirii mai clare a unor termeni soteriologici din Romani nu va presupune, deci, discutarea sau încercarea de rezolvare a unor polemici teologice și confesionale din

sânul creștinismului.

În urma acestui demers intenționăm să înțelegem mai bine nivelul de suprapunere a unor cuvinte specifice tematicii mântuirii din Romani. În următoarele pagini vom analiza, deci, punctual câteva dintre aceste cuvinte cheie.

Iată ce spune Martin Luther în acest sens:

„Primul lucru de trebuință este să stăpânim terminologia. E necesar să învățăm ceea ce Sfântul Pavel vrea să spună prin cuvinte ca lege, păcat, har, dreptate, trup și altele asemenea, altfel vom citi [epistola lui Pavel către Romani] și doar ne vom pierde timpul.¹”

II. Termeni-cheie din punct de vedere soteriologic din epistola către Romani

Epistola către Romani poate fi considerată cu încredere o scriere a apostolului Pavel, ea făcând parte dintre categoria epistolelor sale necontestate.² Aceasta a fost redactată pentru biserica creștină din Roma cu ocazia celei de a treia dintre călătoriile misionare a apostolului, în anul 57 d.Hr., și este cea mai lungă epistolă paulină, considerată de majoritatea cercetătorilor³ drept cea mai importantă lucrare a sa.⁴ Deducem din conținutul scrisorii că Pavel avea intenția să ajungă în Roma, motiv pentru care, probabil, el trimite epistola într-acolo: „După ce-mi voi împlini dar însărcinarea aceasta și le voi încredința aceste daruri, voi pleca în Spania și voi trece pe la voi.” (Rom. 15:28)

„Până în ziua de astăzi, epistola către Romani antrenează pe cele mai mărețe minți din creștinătate”⁵ subliniază Vanhoozer, privind spre impactul scrisorii asupra istoriei. Exemplele abundă în acest sens, începând cu Augustin de Hipona, care se convertește în urma lecturării unor versete din ea, și continuând cu interpreți majori ai ei, ca Hrisostom, Origen, Teodor de Mopsuestia, Ioan Damaschinul sau Toma de Aquino.⁶ Totuși, dincolo de toți aceștia, exemplul lui Luther este cel mai grăitor, fiindcă pentru el epistola către Romani a însemnat nu numai convertirea sa, ci și fundamentul pentru reformă, eveniment care a despărțit protestantismul de catolicism și care reprezintă unul din cele mai semnificative momente din istoria creștinătății. Întocmai înțelegerea conceptului de „justificare prin credință”, formulă soteriologică din Romani, l-a cutremurat pe Luther, dându-i o perspectivă cu totul nouă asupra valorii Evangheliei:

„Mult mi-am dorit să înțeleg epistola lui Pavel către Romani, și nimic nu mi-a stat în cale cu excepția unei singure fraze: «Dreptatea lui Dumnezeu» - pentru că pentru mine însemna dreptatea prin care Dumnezeu este just și acționează cu dreptate în pedepsirea celor nelegiuți... Zi și noapte am meditat asupra acestui fapt, până... am pus mână pe adevăr, și anume că dreptatea lui Dumnezeu este aceea prin care El, prin har și doar prin mila Sa,

ne îndreptățește prin credință. La aceasta am simțit că sunt născut din nou și că am trecut prin uși deschise către paradis. Întreaga Scriptură a luat cu totul o nouă semnificație, iar dacă înainte «dreptatea lui Dumnezeu» mă umplea de ură, acum a devenit pentru mine nedescris de dragă... Pasajul lui Pavel a devenit pentru mine o poartă înspre cer.⁷”

Chiar termenul de “soteriologie” provine de la verbul **σώζω** (*sózó*), a salva, sau de la substantivul **σωτηρία** (*sōtēria*), mântuire, salvare (Rom. 11:11, 13:11) (forma de acuzativ **σωτηρίαν** se găsește în Rom. 1:16, 10:1, 10:10.), iar acești termeni grecești se regăsesc de nenumărate ori în scrierile iudaice apocrife, în lumea greacă sau în Vechiul Testament. În lumea elenistă termenul semnifică „salvare (umană sau divină) de la un pericol sever.”⁸ Termenul mai poate însemna: a proteja, a păstra, a ține pe cineva în viață, a menține sănătatea și chiar sinele lăuntric.⁹ Exemplele pot varia, de la calul care salvează pe cineva în luptă, până la corabia care se întoarce în siguranță din port, sau la cetatea care este scăpată de o invazie. În general, și obiectele, dar și persoanele pot fi salvate. Pavel va folosi termenii în Romani doar între raportul dintre Dumnezeu și om, nefiind implicate obiecte. În Noul Testament, salvarea poate fi văzută ca vindecarea bolnavilor (Fapte 4:9) sau ca izbăvirea din pericole fizice (Fapte 17:20). Dar aceasta e văzută și ca salvarea omului întreg, nu doar a componentei fizice (Luca 7:50). Ea se mai poate referi fie la o acțiune în prezent (Luca 19:10) sau un eveniment de viitor, eshatologic (Marcu 8:35). Pavel folosește **ρύομαι** (*rhýomai*) în Romani pentru a se referi la salvarea din diferite pericole (Romani 7:24; 11:26; 15:3). În schimb, el folosește **σωτηρία** ca mântuire de judecata și mânia lui Dumnezeu ce se va descoperi împotriva omului păcătos (Rom. 1:18). În Romani 8:24 aoristul verbului **σώζω** arată că mântuirea a fost deja realizată, deci este un eveniment din trecut. Totuși, versetul are un obiect eshatologic, deci mântuirea este văzută și ca o chestiune de viitor (Rom. 13:11). Valența pozitivă a mântuirii este că ea va presupune răscumpărarea trupului nostru din slăbiciune (Romani 8:23) și înzestrarea cu slavă a copiilor lui Dumnezeu (Rom. 8:19). Pavel folosește același termen pentru a-și exprima intenția de a-i aduce la mântuire pe conaționali săi evrei (Romani 10:1). Mai mult, mântuirea are în vedere în Romani 8:29 scopul ca acei aleși „să fie asemenea chipului Fiului său.”¹⁰

„Mânia lui Dumnezeu se descoperă... împotriva oricărei nelegiuiri a oamenilor” (Rom.1:18). În acest verset găsim două alte concepte care trebuie conturate pe scurt. Primul este **ὀργή** (*orgé*), tradus prin „mânia” lui Dumnezeu, care presupune atât o „emoție” intensă de ură împotriva păcatului, cât și actul propriu-zis de judecată a unui Dumnezeu sfânt și drept față de păcătoși. Ea se îndreaptă împotriva la **ἀδικία** (*adikia*), adică „împotriva oricărei *nelegiuiri* a oamenilor.” Totuși, mesajul Noului Testament este de „triumf al dreptății (*dikaiosynē*) divine față de *adikia* umană.”¹¹ Un concept similar legat de „vină” și „ofensă” este **ἁμαρτία** (*hamartia*) (Rom. 3:9; 3:20; 4:7-8; 5:12-13 etc.), tradus prin „păcat”, laolaltă cu verbul **ἁμαρτάνω** (*hamartanó*), a păcătui¹² (Rom. 2:12; 3:23; 5:12; 5:14; 5:16; 6:17-18 etc.). *Hamartia* în LXX (Septuaginta) exprimă „vina

morală și opoziția conștientă față de Dumnezeu” a omului, mai „clar și mai deplin decât ἄδικία.” În Noul Testament el presupune o „ofensă la adresa lui Dumnezeu, dar cu accentul căzând pe vină.”¹³ Păcatul în limbajul paulin este acela care îl face pe om să aibă nevoie de mântuire. El aduce moartea (Romani 6:23), iar cei ce păcătuiesc devin sclavi ai păcatului (Rom.6:6), având nevoie de răscumpărare (**ἀπολύτρωσις**, *apolutrósis*) de sub puterea și stăpânirea lui, justificare (**δικαίωσις**, *dikaiósis*) înaintea lui Dumnezeu și reconciliere (**καταλλάσσω**, *katallassó*) cu El. Păcatul este „sursa ostilității” între om și Dumnezeu, după cum afirmă Pavel.¹⁴ El ne incapacitează în a împlini Legea (Rom.7:15), iar Legea este aceea care îl demască și îl condamnă (Rom. 7:1-2).

Opusul statutului de condamnat al păcătosului este acela de om drept sau neprihănit, în greacă folosindu-se pentru acesta din urmă adjectivul **δίκαιος** (*dikaios*). Termenul este preluat din Vechiul Testament în mare parte cu aceleași valențe. Când Isus e denumit *dikaios* de către soția lui Pilat, probabil că aceasta nu se referea în privința lui Hristos la „mai mult de «inocent» sau «nevinovat din punct de vedere moral».” În Vechiul Testament, neprihănirea are legătură strânsă cu ținerea și respectarea credincioasă a Legii, așa încât drepti sunt patriarhii, profeții, martirii veterotestamentari etc., așa cum se remarcă în Noul Testament. Totuși, Pavel evidențiază că „nu este niciun om neprihănit, niciunul măcar” (Rom. 3:10) și că „toți au păcătuit și sunt lipsiți de slava lui Dumnezeu (Rom. 3:23). Fiindcă toți sunt sub păcat: „...fie iudei, fie greci”(Rom 3:9), Pavel vede în salvare în primul rând o chestiune legală¹⁵, prin care omul să fie iarăși în statutul neprihănit înaintea lui Dumnezeu, adică într-o poziție corectă față de El. Doar cei care pot împlini legea vor fi drepti înaintea lui Dumnezeu, conform epistolei (Rom. 10:5), însă păcătoșenia evreilor le arată că Legea „înmulțește” păcatul, fiind îndrumar spre o altfel de dreptate, primită nu prin Lege – al cărei standard nu poate fi atins, iar aceasta din pricina neputinței firii pământești (Rom 8:3) – ci prin har (Rom. 11:6). Așadar, omul poate deveni *dikaios* doar dacă „primește [acea] **δικαιοσύνη** (*dikaiosyné*, adică „dreptate”) a lui Dumnezeu”, iar această se realizează prin credință.¹⁶

Δικαιοσύνη (*dikaiosuné*) este un termen care era „strâns legat de înțelesul grecesc al legii și... înțeles în general ca o virtute. Denotă... virtutea civică de respectare a legii și de împlinire a datoriei”¹⁷ în mentalitatea grecească. În Romani, Pavel folosește expresia *dikaiosynē theou*, al doilea cuvânt fiind un genitiv subiectiv (Romani 3:21-22).¹⁸ Cu alte cuvinte, credincioșii sunt puși în dreptatea lui Dumnezeu. Acest concept paulin se remarcă a fi împotriva legalismului iudaic, fiindcă această situație a noastră în raport cu Dumnezeu e bazată întru totul pe mila Sa (Rom. 3:27-28). Mila Sa totuși nu se contrazice cu dreptatea Sa, ci acestea se întâlnesc în crucea Domnului Isus. Putem spune în acest fel despre Hristos că este „neprihănirea noastră” (Romani 10:4). Crucea Domnului Isus, inextricabil inseparabilă de învierea din ziua a treia, reprezintă modul prin care Dumnezeu își arată dreptatea, împărțind iertare celor care cred în Isus. Domnul poate, prin jertfa de ispășire a Mântuitorului Hristos, să *socotească neprihăniți* (este folosit

δικαίω sau *dikaioó*) sau să *justifice* pe toți aceia care se apropie prin credință de El (Rom 3:26). Jertfa lui Hristos nu este o suspendare a dreptății Domnului, ci manifestarea sa cea mai glorioasă, fiindcă iertarea e „un act de judecată în care Dumnezeu își exprimă intransigent «Nu»-ul către păcat.”¹⁹

Așadar, evidențiem *justificarea judiciară* a lui Dumnezeu față de păcătos, prin care Acesta îl declară pe om drept înaintea Lui, *imputându-i* dreptatea. Nu înseamnă, însă, că în urma declarației lui Dumnezeu omul va căpăta un „comportament corect” sau o excelență morală deosebită. De asemenea, justificarea nu presupune că omul stă înaintea Domnului „ca și cum” el e neprihănit. În suveranitatea lui Dumnezeu, jertfa Sa înseamnă că omul e declarat neprihănit, adică absolvit înaintea dreptății Sale.²⁰ Poziția celui neprihănit va fi de *dikaios*, iar rezultatul acțiunii este îndreptățirea, pe care o înțelegem prin **δικαίωσις** (*dikaiósis*) (Rom. 4:25). Ea are la bază ispășirea și învierea lui Isus Hristos:²¹ „...care a fost dat din pricina fărădelegilor noastre și a înviat din pricină că am fost socotiți neprihăniți.” Pavel dă exemplul lui Avraam, care precedă Legea mozaică, pentru a sublinia că acesta „a crezut pe Dumnezeu, și credința aceasta i-a fost socotită ca neprihănire” (Gal. 3:6; Rom 4:22). Credința (**πίστις**, *pistis*) este văzută la Pavel ca fiind singurul răspuns prin care omul poate căpăta neprihănirea. În cultura greacă era înțeleasă drept „încredere”, cu o tentă spre „ascultare”; dar și spre „credincioșie.” Πιστεύω (*pisteuó*) denotă „a-și pune încrederea în cineva”, a „se bizui” pe cineva în Noul Testament. Termenul presupune „a da crezare” (mesajului creștin, Evangheliei), a se supune și a asculta, a avea nădejde și a fi credincios.²²

Un termen amintit mai sus care exprimă o altă nuanță foarte importantă a mântuirii realizate de Dumnezeu e reconcilierea (**καταλλάσσω**, *katallassó*). Mai găsim acest concept în Corint. 7:11 și exprimă nevoia de împăcare dintre soți. Metafora, însă, este folosită și pentru relația dintre Dumnezeu și om. Dumnezeu nu se reconciliază pe Sine cu oamenii, ci îi reconciliază pe oameni cu El.²³ Făptura umană *nu poate iniția sau realiza* prin propria putere această reînnoire a relației, de aceea găsim în Romani 5:10 și forma verbului „a reconcilia” la pasiv, fiindcă aceasta e acțiunea Domnului. Conceptul este mult mai personal decât „îndreptățirea” fiindcă, deși Dumnezeu este Cel căruia i-am greșit și, totodată, Acela care ne iartă, totuși pentru El nu suntem doar acuzați. Vrăjmășia împotriva lui Dumnezeu la care face referire Rom. 8:7 poate fi schimbată în împăcare tot prin credința în jertfa lui Hristos, care a murit nu pentru cineva vrednic de sacrificiu, ci pentru vrăjmașii săi, arătându-Și astfel marea Sa dragoste față de noi (Rom. 5:7-8).²⁴

Răscumpărarea ca imagine soteriologică folosită în Noul Testament nu poate fi considerat un termen-cheie, deși el se găsește cu două particularități distincte în Romani. În Rom. 3:23 găsim termenul (**ἀπολύτρωσις**, *apolutrósis*) prin care înțelegem simplu „eliberare” sau „eliberare de amendă/plată”. Termenul nu mai este explorat în sensul acesta în epistolă, dar Pavel îi oferă un înțeles eshatologic în Rom. 8:23, unde se

discută despre salvarea trupului prin învierea acestuia și prin actul de a deveni asemenea cu trupul proslăvit al lui Hristos (Filip. 3:21).²⁵

Așadar, ajungem la ultimele două aspecte ale mântuirii pe care le vom trata, și anume, sfințirea (**ἁγιασμός**, *hagiasmos*) și glorificarea sau proslăvirea (**δοξάζω**, *doxazó*). *Hagiasmos* este folosit în Scriptură doar în epistolele Noului Testament, și înseamnă o „dedicare personală pentru interesele zeității”²⁶ sau „consacrare” și „sfințire.” În Romani, cuvântul presupune o înrobire a mădularelor omului, dar nu față de păcat, ci față de neprihănire (Rom 6:19). Așadar, eliberarea de sub puterea păcatului și justificarea nu sunt elemente finale ale mântuirii, ci ele rodesc în sfințire²⁷, care are „ca sfârșit: viața veșnică.” (Rom. 6:22) Viața creștină ruptă de robia păcatului are ca scop asemănarea tot mai mult după chipul lui Hristos (Rom. 8:29).²⁸ Roadele sfințirii sunt, în contrast cu roadele vrednice de rușine a firii pământești, păcătoase (Rom 6:21). Întrucât noi am murit „față de păcat” și am înviat cu Hristos, acum trăim pentru neprihănire, consacrându-ne (**ἁγιάζω**, *hagiázō*) în totalitate pentru ceea ce este sfânt.²⁹

Ideea de „slavă” echivalează cu grecescul „δόξα” (*dóxa*), care a fost folosit în limba greacă clasică cu sensul de „opinie, noțiune”, în Scriptură neavând această semnificație. În Noul Testament este legat de strălucire, radiantă sau splendoare. Denotă măreția, faima sau recunoașterea cuiva înaintea altora. Verbul „δοξάζω” (*doxázō*), a proslăvi, fie are sensul de a exalta pe cineva, cu sensul de laudă, recunoaștere a măreției cuiva, cinstire etc., fie are sens cauzativ. Al doilea sens este folosit de Pavel în Romani ca mântuire cu sens eshatologic și care presupune că oamenii vor fi îmbrăcați cu slavă, în viața viitoare. Această „slavă” are „să fie arătată față de noi” (Rom. 8:18), adică față de cei credincioși lui Hristos. Pasajul din 1 Cor. 15:43 spune că: „Așa este și învierea morților. Trupul este semănat în putrezire și înviază în neputrezire; este semănat în ocară și înviază în slavă; este semănat în neputință și înviază în putere.” (1 Cor. 15:42-43)

BDAG³⁰ asociază Rom. 8:30 cu aceeași glorie din viața viitoare, însă Pavel definește această proslăvire mai ales în Romani 8:18-23, în care este remarcat faptul că întreaga creație, „roabă stricăciunii... așteaptă cu o dorință înfocată descoperirea fiilor lui Dumnezeu”, întrucât această «descoperire» implică pentru natura decăzută, «supusă deșertăciunii», ca aceasta să participe la «slobozenia slavei fiilor lui Dumnezeu.» Pavel asociază arătarea acestei slave cu „răscumpărarea trupului”. Cu alte cuvinte, nu doar trupurile creștinilor vor fi îmbrăcate „în nemurire” și în „slavă”, cum amintește Pavel corintenilor, ci întreaga creație („fire”, care în text are sens de creație) are să fie afectată pozitiv de această proslăvire din eshaton. Așadar, proslăvirea nu este strict spirituală, ci și trupească, având loc la înviere, când ni se vor da trupuri de glorie, eterne. Celebrând siguranța mântuirii creștinului, fundamentată pe ce a realizat Hristos prin viața și moartea Sa, Pavel susține într-un mod remarcabil că cei ce sunt ai lui Hristos sunt deja (dar nu încă) proslăviți, anticipând astfel cu încredere deplină ce are

să aibă loc la sfârșitul vremurilor³¹: „Și pe aceia pe care i-a hotărât mai dinainte, i-a și chemat, și pe aceia pe care i-a chemat, i-a și socotit neprihăniți, iar pe aceia pe care i-a socotit neprihăniți, i-a și proslăvit.” (Rom. 8:30)

III. Concluzii

În paginile de mai sus am explorat pe scurt, din punct de vedere semantico-teologic, unii dintre cei mai importanți termeni legați de „mântuire” din epistola lui Pavel către Romani. Remarcăm că limita spațiului ne-a restrâns în privința numărului de cuvinte pe care le-am analizat. Am examinat, deci, termeni ca: mântuire (*sōtēria*), dreptate (*dikaiosyné*), răscumpărare (*apolutrōsis*), justificare (*dikaiōsis*), sfințire (*hagiasmos*), a reconcilia (*katallassó*), a proslăvi (*doxazó*), definind pe scurt și cuvinte ca mânie (*orgé*); vină, ofensă (*hamartia*); nelegiuire (*adikia*) sau credință (*pistis*). Analiza termenilor a ridicat problema înțelegerii unor imagini specifice culturii din care acestea provin, adică cea greco-romană, înțeleasă prin ochii evreului Pavel, care i-a folosit în legătură cu lucrarea mântuitoare inițiată și realizată de Hristos. Mântuirea este deci, transcrisă din *taină*, din limbaj dumnezeiesc, în limbaj uman, unde îndreptățirea presupune cel puțin un act juridic; răscumpărarea, imaginea de rob-stăpân iar reconcilierea, ideea împăcării unor persoane. Hristos acționează în sfera conceptelor umane care pot fi înțelese de către alți oameni, întrucât El a coborât la aceia care nu puteau să urce spre cer. Deși există mai multe nuanțe alte mântuirii, exprimate prin metafore și imagini diferite, totuși rămâne o singură „mântuire”, polifațetată, care ne afectează într-o multitudine de domenii ale vieții. Toți suntem oameni lipsiți de dreptate proprie, ce au nevoie de o dreptate străină, cea a lui Hristos (prin îndreptățire); robi ce au nevoie de eliberare, vinovați ce au nevoie de reconciliere, păcătoși ce au nevoie de sfințire și, totodată, oameni afectați de stricăciunea Căderii, cu nevoie de proslăvire, de o transformare a trupurilor noastre ce va culmina în reînnoirea întregii creații. Mântuirea nu se realizează într-un mod impersonal față de oameni. Bucuria în mântuire este, de fapt, bucuria în Mântuitor. Mai mult decât nuanțele mântuirii ca acțiune a lui Dumnezeu sau ca răspuns al omului sau ca stare eshatologică, în creștinism este vorba despre un Mântuitor, despre o persoană care *este* Mântuire, așa cum afirmă celebrul acrostih ἸΧΘΥΣ (Ichthys): Ἰησοῦς Χριστός Θεοῦ Υἱός Σωτήρ (*Iēsoûs Khrīstós, Theoû Huiós, Sōtēr: Isus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Mântuitor.*)

NOTE

1. Martin Luther, *Preface to the Epistle of St. Paul to the Romans* in John Dillenberger (editor), *Martin Luther. Selections from his Writings*, New York, Anchor Books, 1961, p. 20. ↑
2. Ciprian-Flavius Terinte, *Scrierile Noului Testament*, Oradea și Cluj-Napoca, Casa

Cărții și Risoprint, 2016, p. 167. ↑

3. Paul J. Achtemeier et al. (editors), *The Harpercollins Bible Dictionary*, New York, HarperSanFrancisco, 1996, p. 940. ↑

4. Ciprian-Flavius Terinte, *Scrierile Noului Testament*, p. 168. Martin Luther scrie în prefața de la Epistola către Romani: „Epistola este, în adevăr, cel mai important document din Noul Testament; evanghelia în cea mai pură expresie a ei” Martin Luther, *Preface to the Epistle of St. Paul to the Romans* in John Dillenberger (editor), *Martin Luther. Selections from his Writings*, p. 19. ↑

5. Kevin J. Vanhoozer et al. (editors), *Dictionary for Theological Intepretation of the Bible*, Grand Rapids, Baker Academics, 2005, p. 1278. ↑

6. Ibid. ↑

7. Lewis W. Spitz et al. (editors), *Luther's works. Career of the reformer IV. V.34*, Fortress Press, 1960, Philadelphia, p. 337. ↑

8. Fredrick William Danker (editor), *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature (BDAG)*, Chicago, The University of Chicago Press, Chicago, 2000, p. 1132. ↑

9. Gerhard Kittel et al. (editors), *Theological Dictionary of the New Testament (Abridged In One Volume)*, translated and abridged by Geoffrey W. Bromiley, Grand Rapids, Paternoster Press, 1985, p.1028-1030. ↑

10. Fredrick William Danker (editor), *BDAG*, p. 1134. ↑

11. Ibid., p. 722. ↑

12. *Hamartánō* semnifică la Homer „a rata ținta”. În LXX va predomina „sensul moral” al cuvântului, care a fost folosit în lumea greacă și figurativ: „a greși”, „a eșua intelectual” sau „ a eșua moral.” Fredrick William Danker (editor), *BDAG*, p. 47. ↑

13. Fredrick William Danker (editor), *BDAG*, p. 47. ↑

14. Ibid., p. 47, 49. ↑

15. Leland Riken et al. (editors), *Dictionary of Biblical Imagery*, Downers Grove, Intervarsity Press, 1998, p. 2534. ↑

16. Gerhard Kittel et al. (editors), *Theological Dictionary of the New Testament (Abridged In One Volume)*, p. 152. ↑

17. Ibid. ↑

18. Ibid. ↑

19. Fredrick William Danker (editor), *BDAG*, p. 172. ↑

20. Ibid. ↑

21. Leland Riken et al. (editors), *Dictionary of Biblical Imagery*, p. 2535. ↑

22. Fredrick William Danker (editor), *BDAG*, p. 853. ↑

23. Gerhard Kittel et al. (editors), *Theological Dictionary of the New Testament*, p. 38. ↑

24. Fredrick William Danker (editor), *BDAG*, p. 40. ↑

25. Gerhard Kittel et al. (editors), *Theological Dictionary of the New Testament*, p. 487. ↑

26. Fredrick William Danker (editor), *BDAG*, p. 40. ↑
27. Douglas J. Moo et al. (editors), *The Epistle to the Romans (NICNT)*, Grand Rapids, Wm. B. Eerdmans, 1996, p. 351-352. ↑
28. Gerhard Kittel et al. (editors), *Theological Dictionary of the New Testament*, p. 17. ↑
29. *Ibid.*, p. 17, 18. ↑
30. Prin *BDAG* înțelegem *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, citat și mai sus. ↑
31. În privința pasajului din Rom. 8:29-30, Douglas Moo afirmă că: „Cei mai mulți comentatori interpretează, probabil pe bună dreptate, că Pavel privește la glorificarea credinciosului din punctul de vedere al lui Dumnezeu, care deja a decretat că aceasta ar trebui să aibă loc. Deși nu încă experimentată, decizia divină de a-i proslăvi pe aceia ce au fost justificați a fost deja luată; problema a fost soluționată.” Douglas J. Moo et al. (editors), *The Epistle to the Romans (NICNT)*, p.534-536. ↑

BIBLIOGRAFIE

- Achtemeier, Paul J. et al (editors), *The Harpercollins Bible Dictionary*, New York, HarperSanFrancisco, 1996.
- Danker, Fredrick William (editor), *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature (BDAG)*, Chicago, The University of Chicago Press, Chicago, 2000.
- Kittel, Gerhard et al. (editors), *Theological Dictionary of the New Testament (Abridged In One Volume)*, translated and abridged by Geoffrey W. Bromiley, Grand Rapids, Paternoster Press, 1985.
- Luther, Martin, *Preface to the Epistle of St. Paul to the Romans* in Dillenberger, John (editor), *Martin Luther. Selections from his Writings*, New York, Anchor Books, 1961.
- Moo, Douglas J. et al. (editors), *The Epistle to the Romans (NICNT)*, Grand Rapids, Wm. B. Eerdmans, 1996.
- Riken, Leland et al. (editors), *Dictionary of Biblical Imagery*, Downers Grove, Intervarsity Press, 1998.
- Spitz, Lewis W. et al. (editors), *Luther's works. Career of the reformer IV. V.34*, Philadelphia, Fortress Press, 1960.
- Terinte, Ciprian-Flavius, *Scrierile Noului Testament*, Oradea și Cluj-Napoca, Casa Cărții și Risoprint, 2016.

Vanhoozer, Kevin J. et al. (editors), *Dictionary for Theological Interpretation of the Bible*, Grand Rapids, Baker Academics, 2005.

Imagine: (Probabil) Valentin de Boulogne, „Saint Paul Writing His Epistles“ (cca. 1618-1620); Sursa: Wikimedia Commons